АЗӘРБАЈҸАН ГАДЫНЫ

№ 10, 1978

СӘНӘТ СЕВӘРИСИ

Тофиг МАҺМУД

Рәссам Ә. Зеjналов.

(ҺЕКАjӘ)

Бу һадисә кәнч, мәшһур бир актрисанын һәjатында баш вермишдир.

Нарынч ағбәниз, сарышын сачлы, мәлаһәтли, ширин бир гызды. Гәрибә, хош, мещрибан әдалары, һәрәкәтләри вар. Елә назлыдыр ки, онунла тәкчә сөһбәт етмәк инсанын үрәjини охшаjыр. Сәсинин аһәнкини, бахышы, додагларынын титрәjиши, әлләринин һәрәкәти инчәликлә долудур. Һәм дә бир ушаг кими саделөһдүр, һәр шеjә инанандыр. Мараглы бир һадисә даныш, бу вахт онун үзүнә диггәт ет. Көзләриндәки һеjрәт ону фусункар едир, дәjишир, даһа да мәлаһәтли олур. Бә'зән башыны әjиб ширин-ширин күлмәjи, сачларыны дала атмасы, ону даһа да көзәл, чазибәли едир.

Сөһбәjә кәлиши илә мүвәффәгиjjәт газанды, дәрһал нәсәр-диггәти чәлб етди вә һамынын севимлиси кими шөһрәт тапды.

Театрда «Һамлет» тамашасынын гызғын мәшгләри кедирди. Офелjа ролу Нарынча тапшырылмышды. Бу, онун ән бөjүк арзуларындан бири иди вә инди бу арзусуна чатдыры үчүн севинчдән учмага һазырды. Онсуз да көзәл олан Нарынч бу күнләрдә нагыллар көзәлинә дөнмүшдү. Илк мәшгләрдән өзүнү кестәрә билмишди. Санки анаданкәлмә Офелjа иди. Нарынчын оjуну режиссору о гәдәр разы салыды ки, мәшг етдикчә һәвәси күн-күндән артырды. Икинчи Офелjа һаггында дүшүнмүрдү. Ахы, Нарынчы ким әвәз едә биләрди, буна етиjач вардымы?! Нарынч һәм заһирән, һәм дә дахилән Офелjа үчүн jарамыш әвәзсиз вә мисилсиз бир сәнәткар иди. Нарынчын үстүнлүкләри вә имканлары о гәдәр чохдур ки, режиссор өзүндән һеч нә әлавә етмир, бә'зән өзү дә онун чыхышына һеjранлыгла бахырды.

Бу заман режиссора елә хәбәр кәтирдиләр ки, о, һирсиндән бүтүн кечә jата билмәди. Чүнки Офелjаны —Нарынчы итирмәк онун үчүн мүвәффәгиjjәтинин јарысыны итирмәк кими бир шеj иди. Одур ки, сәһәр театра гәзәбли кәлди, һеч кәси диндирмәди. Һәмишә Нарынчла сөһбәт едән бир адам бу дәфә һеч онун үзүнә бахмады да. Мәшгә дә кечирди. Кәлән кими дә өсәби-өсәби данышды. Мәшг заманы тез-тез һирсләнир, Нарынчын үстүнә дүшүрдү. Бә'зән бир һәрәкәти она бир нечә дәфә тәкрар етдирир, бош скамjаларын арасында даjаныб сөһбәjә бахыр, әмрләр верирди. Һирсли олмасына бахмаjараг мүшаһидә етдиjи бир чәһәт һәм хошуна кәлди, һәм дә севинчинә сәбәб олду. Нарынч һәр һәрәкәти дөнә-дөнә тәкрар етсә дә, һеч заман чымхырмыр, наразы галмыр, кичиник е'тираз әламәти кестәрмирди. Бир дә о мараглы иди ки, даһа көзәл оjнаjыр, даһа фусункар олурду. Бундан өввәл кәлән режиссор инди тәкрары әсәбилиjиндән јох, сәнәт наминә елә тәкрарлырды. Һәр jени һәрәкәт исә Нарынчын оjунуну даһа да көзәлләшдирирди. Бундан мәмнун галан режиссорун һирси сојуду, тамам башга адама чеврилди, сакитләшиб бир кәнара чәкилди. Узун мүддәт ешитдиjи хәбәри унутду. Сөһнәнин бојрунда даjаныб jенә Нарынча—Офелjаjа бахыр, дүшүнүрдү. Јох, Нарынчы итирмәк олмаз. Чүнки тамашанын көзәл вә тә'сирли чыхмасы онунла бағлы иди.

О, мәшгдән сонра Нарынчы јанына —кабинетинә чағырды. Креслода jер кестәрди, анчаг Нарынч өjләшмәди.

— Сән Офелjа кими чәтин бир ролу өјнадығыны билирсән, јохса јох?

— Бу нә сөздүр, әлбәттә билирәм.

— Бәс онда нијә өзүнә фикир вермирсән?!

Нарынч чиjинләрини мәлаһәтли бир әда илә чәкиб бөjүмүш, һеjрәтли көзләрлә режиссора бахды. Суалын әсл мә'насыны баша дүшмәмишди, одур ки, изаһат көзләjирди. Режиссор исә билмәди ки, өз фикрини она нечә баша салсын?! Нечә десин ки, кобуд олмасын. Бајагдан әл-голуну атан, чығыран, әмрләр верән режиссор инди сакит дајанмышды. Сөзүнү демәjә чәтинлик чәкирди. Одур ки, аста-аста диллөнди:

— Мән икинчи Офелjа һазырламалыjам.

Бајагдан һеjрәтлә бахан Нарынч бирдән-бирә дәjишди. Режиссорун Офелjа ролуну ондан алмаг фикриндә олдуғуну күман едиб һәjәчаны, горхусу даһа да артды. Өзүнү унудуб чылғынылыгла бәркдән деди:

— Өлөрәм, анчаг Офелjаны вермәрәм.

Деди вә чыхыб кетди.

Бир нечә күндән сонра режиссорун исте'дадлы актрисалардан бирини Офелjа ролуна һазырладығыны көрәндә Нарынч о күнкү фикринә тамам инанды. Демәк, Офелjаны ондан алырдылар. Нечә һирсләндиjини һеч өзү дә билмәди. Бир дә ону көрдү ки, режиссорун отағындадыр, һирсиндән сөз дә деjә билмир. Режиссор ону күлә-күлә гаршылады.

— Нијә мәнә гәзәблә бахырсан?

Нарынч гәзәбини бағыб, суала чаваб вермәдән, Офелjа ролуну һазырлаjан икинчи актрисаjа ишарә вуруб деди:

— Нә үчүн белә едирсән? Мәнә инанмырсан?

— Мәкәр баша дүшүрсән?

— Нәjи?!

— Ахы... ахы... тамаша күнү сән елә вәзиjjәтдә олачагсан ки... ким билир, бәлкә дә хәстәханада...

Нарынч үчүн һәр шеj ајдын олду. Режиссор етиjатла, үстүөртүлү онун һамиләләjинә ишарә вururду. Актриса бәрк тутулса да, јанаглары гызарса да, сәбәбсиз jерә режиссора бәслодиjи инс мүнасибәтә көрә хечаләт чәкмәjә башлады. Нәсә демәк истәди, бачара билмәди. Нә өзүнү мүдафиә едирди, нә дә үзрхаһлыг истәjирди. Өзү бу барәдә һеч дүшүнмәмишди, инди, бирдән ону горхулу бир һәjәчан бүрүдү.

Тамаша күнү јахынлашанда исә бу горху даһа да күчләнмишди. Икинчи күн галмыш режиссор гәт етди ки, Нарынчы һеч чүрә илк тамашаjа бурахмаг олмаз. Бу гәрарыны билдирәндә Нарынч өзүнү сахлаjа билмәjиб һөнкүр-һөнкүр ағлады. Режиссор даһа дајанмаjыб, дәрһал театрдан кетди. Сөһәр ишә кәләндә Нарынчын көз јашлары ичиндә, гапы ағзында дајандығыны көрдү. Гыз титрәк додаглары илә она елә јалвармаға башлады ки, һеjкәл кими гурујан режиссор нә чаваб верәчәjини билмәди. Актриса сусмур, тә'кид едир, илк тамашада чыхыш етмәк үчүн ондан ичазә алмаға чалышырды.

— Баша дүш, Офелjа ролу мәним үчүн нә дәмәкдир?! Өз көзүмүн гаршысында ону нечә бөjүк һәвәслә һазырламышам. Әкәр чыхыш еләмәсәм өлөрәм, јалварырам, аһынышыны jерә салма. Офелjа мәним үрәjимдир, мәним һәjатымдыр!

Нарынч көз јашлары ичиндә, титрәjә-титрәjә өз јалварышларындан галмырды. Һәнәјәт, «јахшы, бахарыг, сән мәшгә кәл» деjә гејри-мүәjјән чаваб верән вә үрәjи көврәлән режиссор бununла Нарынчы кәләчәкдә сакит етмәк, баша салмаг фикриндә иди. Нарынч исә бир аддым да кери чәкилмәк истәмирди. Чәкилмирди дә. Сәһәр дә, ахшам да ондан узаглашмыр, елә бу барәдә каһ каһыш едир, каһ да јалварырды. Сән мәшгә кәләндә режиссор ону динләjиб:

— Ахы, бу вәзиjjәтдә сән Офелjа дејилсән! — деjә дәjәмәjиб гышгырды.

— Онун сәнәтә дәхли јохдур. Инан јохдур. Әкәр Офелjаны мән јахшы јарада билирәмсә, онда сәһнәjә нијә чыхмамајым, нијә?!

— Јахшы, мәшг елә jин көрәк...

Режиссор икинчи актрисанын оjунуна баха билмәди, әсәбләшди. Әнрифлик, көзәллик олса да, Офелjа јох иди, санки сәһнәjә гәмсиз, кәдәрсиз, дуjғусуз, бәрли-бәзәкли бир мәләк кәлирди. Нарынч исә... јох, бунлары мүгаjисә етмәк белә дуз дејилдир. Режиссор тәрәддүд ичиндә галмышды, нечә етсин, бу чәтин вәзиjјәтдән нечә гуртарсын?! Илаһи, Нарынч илк тамашада оjнамаг үчүн нечә етирасла јашаjырды!

Тамаша күнү кәләндә... режиссор һәjәчанындан бир јердә дајана билмирди. Театр адамла долду. Һөкумәт нүмајәндәләри дә кәлдиләр. Ашағыдакы јожаjа кирән режиссор чох нараһат иди, пәрдәнин ачылмасыны көзләjирди. Тамаша башланса да, онун нараһатлығы нечиб кетмәди. Нарынч илк дәфә сәһнәjә чыхандә салондан наразы бир далға ахыб кечди. Чүнки актрисанын һамилә олмасы дуjулурду. Режиссор бу далғаны дуjуб «батдыг» деjә пычылдады, бирдән саг јожада өјләшмиш јекәпәр, нөк театр тәнгидчисинин башыны јырғаламасыны көрдү, даһа дајана билмәди, ајага галхыб дәһлизә чыхды. Әсәбилиjини, көркинлиjини говмаг үчүн вар-кәл еламәjә башлады. Сонра jенә кери гајытды. Салонда дәрин бир сүкут варды. Сәһнәjә бахды. Сәһнәдә Офелjа һамынын диггәт мәркәзиндә иди. Зәриф, көзәл, бакмаға Офелjа... Нарынч мәлаһәтлә, инчәликлә оjнаjырды, һәр һәрәкәти jеринда, әлчулу-бичили, һәjатда олду ки кими тәбии, чанлы... санки Шекспир дөврүнүн ән зәриф бир мәхлуғу jер үзүндә тәзәдән пејда олмушду. Илк бахышда нәзәри чәлб едән ногсан даһа көзә көрүнмүрдү. Чүнки сәһнәдә инчә бир гыз варды, онун сәси, һәрәкәти, давранышы, дурушу көзәлликлә долу иди.

Һадисә инкишаф етдикчә, көркинләшдикчә, Офелjанын дәли олдуғу сәһнә јахынлашдыгча салон башданбаша лал олду. Нарынч—Офелjа сәһнәjә чыхды, һәзин мусиги ешидилди. Бу, мусиги дејилди, кәдәрли, һәзин, көзәкөрүнмәз бир ләпә иди, сәһнәдән башлаjыб бүтүн салона доғру ахыр, үрәкләрә долур, титрәдир, өтүб кечирди. Бу гејри-ади мусигинин фонунда Офелjанын гәрибә, атыр, кәдәрли анларыны мәһарәтлә нәфә едән актрисанын оjуну да гејри-ади иди. Офелjанын охудуғу кәдәрли маһны тамашачыларын гәлбинә сираjәт едирди. Санки актриса мусигинин һаһанг ганадларында алова дүшмүш кими дәличасинә учан, фырланан, зәриф бир көпәнәк иди. О, бу кәдәрли инанда да көзәл көрүнүрдү. Офелjанын фачиәсини инчәликлә, һассаслыгла, тәбииликлә ифа етдикчә Нарынчын өзү унудулур, тәмиз, әмәтлә бир гызын бөjүк севкиси, ачы талеjи үрәкләри титрәдирди. Дағыныг сачлара бах... Әлләрин һаванадакы һәрәкәтләри нә гәдәр инчәдир! Јерә јыхылмасы, фырланмасы сәһнәсиндә режиссор jеринда отура билмәди. Бир тәрәфдән үнсүз, гејри-ади оjун, о бири тәрәфдән горху һисси... Ахы, Нарынч елә вәзиjjәтдәдир ки, чылғынлыг ва каркинлик она гатиjјан олмаз. Афарин! Һеч горхмур Нечә фәдакардыр. Сәнәт наминә фәдакарлыг! Көр сәнәтә бәсдиjи севкиси нечә күчлүдүр!

Бу заман күчүлтүлү алгышлар гопду. Режиссор һәр шеjи унудуб сырави бир тамашачы кими ал чаланлара гошулду. Бирдән көзү jенә јанындакы јожада өјләшән театр тәнгидчисинә сатанды. Үзүндә һеч бир ифадә охуја билмәди. Јохса Нарынчын оjунундан наразы галмышды?! Ола билар. Көрүнүр, ахыра гәдәр актрисанын ногсанындан башга һеч нәјә фикир вермамишди Заваллы! Режиссор бу алгышлар алтында сәһнә арасына чумду, актрисанын чыхмасыны көзләди. Нарынч јоргун, рәнки агармыш бир һалда кәлиб дивара сөjкәнди. Алгышлар һәлә кәсилмамишди. Режиссор она јахынлашды, гучаглаjыб алнындан өпдү.

Икинчи тамашада да Офелjа ролунда Нарынч чыхыш еләди. Јенә бөjүк мүвәффәгиjjәтлә оjнады.

Бундан сонра үч-дөрд ај «Һамлет» тамашасы кестәрилмәди.

Һамы билди ки, Офелjаны оjнаjан актриса театрда јохлуг.

Күнләрин бир күнү хош бир хәбәр кәлди Нарынчын гызы олмушду.

Сәһәр балача көрпәни јанында көрән кәнч ана—Нарынч башыны јаваш-јаваш галдырыб онун үзүнә бахды. астадан пычылдады:

—Офелjа... Мәним әзиз Офелjам..